

UN EDUCADOR A CERVERA: BALMES (1810 - 1848)

Mn. Josep M. Montiu de Nuix

El dia 28 d'agost de 1810 va néixer a Vic en Jaume Balmes i Urpià. La celebració dels dos-cents anys del seu naixement s'ha desenvolupat dins d'un any balmesià (28 d'agost de 2010 fins a la mateixa data del 2011). Això ha posat de nou de relleu la figura d'aquest il·lustre català i famós geni internacional. La ciutat de Cervera també ha recordat aquest personatge que figura entre els més il·lustres i més famosos de la seva història. Així, per exemple, el dia 5 de juliol de 2011 en la UNED de Cervera va haver-hi un acte acadèmic en el que va intervenir l'alcalde de Cervera, el bisbe de Solsona, diferents ponents, un moderador i el director del Centre Associat de la UNED de Cervera, Dr. Albert Llona i Porredón.

Cervera té en Jaume Balmes un alumne que va arribar a la seva Universitat a l'edat de 16 anys, que va estar aquí un bon grapat d'anys, que es va doctorar en la mateixa i que va ser professor d'aquesta Universitat. De manera que si Cervera no és certament el bressol d'en Balmes, distinció que és pròpia de Vic, sí que la nostra ciutat es pot considerar mare nutricia d'en Balmes, en haver-li

donat una important formació, unes eines i un coneixement de persones que havia de ser-li molt important. De manera que si Balmes va aconseguir pujar al cim, aleshores quelcom de mèrit hi té en això la ciutat de Cervera. Així resulta que la fama de Balmes és motiu de goig per la mare i que, alhora, la grandesa del fill redunda en honor de la mare. En particular, entre d'altres fets, el mencionat acte acadèmic pot ser, doncs, considerat no només com Cervera que recorda a Balmes, sinó també com quelcom que fa que des de Balmes s'arriba a fer important record i homenatge a Cervera mateixa. L'alcalde de Cervera, Sr. Royes, va considerar precisament algunes d'aquestes idees.

1. Balmes educador

En la síntesi de les ponències, el conegut filòsof Dr. Enric Martínez, professor de la Universitat Abat Oliba CEU (Barcelona), va assenyalar que el que Balmes ha estat és un educador. Una tesi que a més de sintetitzar les ponències, va molt més enllà, arribant a donar-nos un tret molt important de la seva personalitat i de la seva obra.

Jaume Balmes ha estat: 1) un pensador, 2) un pensador que fa pensar i 3) una persona que ensenya a pensar. És important constatar que una de les seves obres més importants “El Criteri” ha estat recentment publicada de nou per l’editorial Balmes. Aquest llibre és precisament una guia per ajudar a pensar per un mateix. Es tracta que siguem capaços de pensar bé, de no limitar-nos a dir el que altres han dit sense entendre-ho personalment, de ser autodidactes, de tenir personalitat pròpia, de ser homes de criteri, homes de sentit comú, persones que utilitzen correctament l’enteniment, homes de “seny”, assenyats, persones que desenvolupen les seves facultats intel·lectuals segons el tarannà català, més encara, segons la bona manera humana de fer. Això comporta en particular arribar a tenir unes conviccions pròpies i personals, un sentit crític, una manera de pensar i de fer, un estil i una fisonomia personal. El Doctor Humà, Balmes, anomenat així per la seva gran sensibilitat a favor de l’èsser humà, ens dóna, doncs, una manera molt encertada d’educació, de pedagogia punta (encara avui en dia), que no he vist superada en cap altre llibre. I que, per cert, considero molt més humana que la mera acumulació de coneixements de tipus tècnic.

2. L’espai tecnològic

La cultura actual ha donat una gran importància a la tecnologia i a les ciències matemàtiques, físiques, químiques... És evident que aquí hi ha un gran progrés. Però, alhora, això també és un motiu de reflexió o una invitació a pensar. La persona humana pot dibuixar rectes per terra, mar i aire. Els vaixells poden

marcar una pinzellada que vagi de banda a banda de l’oceà. Els avions a reacció poden dibuixar una recta per tot el cel. Els satèl·lits poden fer que aquesta marca geomètrica arribi fins als planetes. Les autopistes poden fer que es perdi en l’horitzó la ruta esculpida en la terra. Tot això té certament una grandesa.

Alhora, la persona humana necessita de ratlles o vies rectilínies que endinsin tota la recta en la profunditat del pou sense fons del seu cor, en la seva fondalada immensa. És a dir, necessitem a més a més coneixements i experiències que no quedin del tot fora de la persona, com passava amb la terna de camins abans dits. Balmes, que estimava especialment la matemàtica i que va ser catedràtic d’exactes, va proposar a més d’un coneixement tecnològic un coneixement que no deixés fora el ser humà, un coneixement molt humà.

Jaume Balmes proposa la introspecció o coneixement d’un mateix, un entrar dins d’un mateix. D’aquesta manera s’evita que un es passi una bona part de la seva existència fugint d’ell mateix i sense arribar a retrobar-se ell mateix, essent un mateix el gran desconegut per a un mateix.

3. El desenvolupament de la pròpia personalitat

Un claretià que va estar aquí, a Cervera, P. Pau Artigues i Barri, comentava de sí mateix que durant una època de la seva vida tenia pràcticament només un llibre, i encara perquè aquest li havia estat regalat. Això era perquè el P. Pau el que volia no era tant llegir com desenvolupar la seva personalitat, la seva singularitat personal, el ser ell mateix. I, quelcom de desenvolupament de la mateixa deuria

aconseguir quan en la congregació claretiana havia estat considerat una institució i era evident que tenia un estil propi de fer, una fisonomia mental molt configurada.

També en Balmes veiem una gran valoració de la pròpia personalitat. Nombrosos fets de la seva vida així ho indiquen. Així, per exemple, els fets que segueixen. Deia Balmes que si ell hagués llegit tant com els altres, seria tant “tonto” com els altres. Per això, encara que havia llegit molt, volia llegir poc i pensar molt. Balmes s’adonava que l’home és quelcom més que un devorador de fulls de llibre o un que s’alimenta de paper. Creia que s’havia de pujar a un pla més personal. Ell volia ser més aviat una persona dotada d’originalitat a l’hora de pensar, que no pas reduir-se a ser un repetidor de coses que diuen els altres. Volia ser un productor i un investigador, més que reduir-se a conservar el que d’altres havien arribat a saber. Volia tenir un estil propi, una firma pròpia. Abans de llegir un llibre li agradava posar-se davant de l’índex del mateix. Així intentava desenvolupar el contingut del llibre abans de llegir-lo. Després, en llegir-lo, mirava si l’autor el desenvolupava com ell ho hauria fet. És un mètode que segueixen els matemàtics: no s’arriba a aprendre matemàtiques llegint les demostracions, sinó deduint per un mateix el teorema, fent una demostració personal, fent que el teorema sigui com un fill del propi raonament, engendrat pel propi pensament. Tothom sap que Balmes, pensant, havia arribat a resultats importants. Amb tot, fins i tot si quan un arriba a pensar no descobreix resultats especialment importants, és llavors quan

Retrat de Jaume Balmes

un fa un exercici de la intel·ligència que l’ajuda a ser menys autòmat, més ell mateix.

4. Conclusió

La celebració del bicentenari de Balmes permet redescobrir un veritable geni, un home d’aquestes terres catalanes que va prendre’s seriosament, i genialment, la tasca de pensar. I que segueix essent un mestre ben actual per a aquells que vulguin caminar per la via d’utilitzar l’enteniment, tant en les tasques més senzilles, familiars, col·loquials,..., com també per a aquells que vulguin endinsar-se en l’alta investigació científica. A tots il·lumina una obra seva, “El Criteri”, que ha estat qualificada d’immortal i que ha estat reconeguda per persones de mentalitat molt diferent, però que han pogut trobar quelcom que porta la marca clara d’un geni. Davant d’un

Universitat de Cervera

Miquel Àngel, d'un Leonardo da Vinci, d'un Quixot, de la Bíblia, d'un llibre com "El Criteri", es toca quelcom que és especialment gran i extraordinari.

El que a Jaume Balmes l'interessava no era conèixer llibres, sinó conèixer la mateixa realitat de les coses, les coses mateixes, la naturalesa de les coses. Balmes, que va ser un geni, alhora ens ensenya a harmonitzar, per una part, tecnologia i ciències i, per altra part, coneixement de la interioritat de l'home, desenvolupament de la pròpia personalitat, exercici del seny, observació de la naturalesa humana intel·lectual i personal. De manera que ningú pugui dir que no es coneix a sí mateix, ni que cerca un home i no en troba cap, ni que no troba persones amb una gran personalitat, ni persones sense cap. En la pròpia persona de Balmes, com va assenyalar el Dr. Xavier Novell, s'aconsegueix una persona molt polifacètica. Balmes fou alhora catedràtic de matemàtiques, filòsof, apologeta, historiador, canonista, literat, sacerdot,

polític,... Balmes, per la seva amplitud de mires, s'interessava per l'home en la seva personalitat reflectida en les biografies; mirava no només el raonament tècnic sinó tota la riquesa de l'experiència humana i de les relacions interpersonals. Considerava alhora coneixement vulgar, coneixement científic, coneixement filosòfic, coneixement teològic, poesia. La seva cosmovisió la va completar amb els seus viatges a l'estranger,... I, com assenyala el Dr. Miquel Àngel Belmonte, harmonitzava pensament i acció, essent un home d'enteniment pràctic. Aquest programa balmesià de valoració del ser humà, equilibrada alhora que poètica, està obert a un quelcom més, a la religió. El Dr. Xavier Barrycoia ha assenyalat com Balmes va donar raó de les seves creences. Encara que, lamentablement, una de les seves obres més importants, "El protestantisme", ha estat tantes vegades mal entesa, atribuint-li el que Balmes no deia ni pretenia. Alhora, Balmes mateix, com assenyala el Dr. Enric Martínez, és un model del seu propi programa educatiu.